

Okulni a kényszer szülte helyzetből – közoktatás a Covid-járvány alatt

Az oktatásügy középpontjában az elmúlt néhány évben a koronavírus-járvány megfékezése érdekében elrendelt digitális munkarend és annak következményei álltak. 2020 márciusában ugyanis a világ számos országában váratlan helyzettel szembesült a közoktatás: az intézményeket arra kötelezték, hogy minden oktatási tevékenységet az online térben szervezzenek meg. Az életbe lépő rendkívüli állapot teljesen ismeretlen helyzetet teremtett az iskolákban, mindez pedig sok gyermek és fiatal életében hozott lényeges változásokat.

2021 óta visszaállt az oktatás rendje, a tanárok újra lemérhetik a tanítványok csillogó szeméből munkájuk hatását, a diákok is szerencsére már maguk mögött tudhatják a karantént, és élvezhetik a jelenlétet. Ugyanakkor egy ilyen fokú változás és tapasztalat befolyásolta a diákoknak a tanulásról alkotott elképzeléseit, illetve a távoktatás egyes elemei integrálódhattak tanulási módszereikbe, vagy legalábbis alakíthatták azokat. Az online oktatás időszakát nem szabad egy lezárt, elszigetelt esetként tekinteni, amely már elmúlt, hiszen a mai napig van hatása, ennek kiértékelése pedig rendkívül értékes az oktatásügy jövőjére nézve.

Elsősorban a tanulók tapasztalatait szeretném összefoglalóan bemutatni, illetve néhány olyan fontos kérdéskört is felvillantani, amelyet az oktatáselmélettel foglalkozó szakemberek a 2020–2021-es időszakokkal kapcsolatosan vizsgálnak. A rendkívüli időszak számos olyan területre világított rá, amelyen a diákok vissza-visszatérő problémákkal küzdenek.

A digitális oktatás helyzete a Covid-19-járvány előtt

A digitalizáció oktatásba való beemeléseinek fontosságát már évtizedekkel ezelőtt is felismer-

ték a szakértők, ennek megfelelően számos oktatásügyi dokumentumban jelenik meg kiemelt célkitűzésként. A Nemzeti alaptanterv (NAT 2020) egyik kulcsfontosságú kérdése a digitális kompetencia, de nemcsak a diákok részéről, hanem a tanári oldalról is fontos szerepet tölt be, már a tanárképzésben is megjelenik. Még 2016-ban az úgynevezett Digitális Jólét Program keretein belül megfogalmazták Magyarország digitális oktatási stratégiáját. Ennek kapcsán az akkori helyzetet felmérve Deutsch Tamás, a programért felelős miniszteri biztos kijelentette, hogy a hazai oktatásban az infrastruktúra, az eszközellátottság és a digitális kompetenciák is jelentős fejlesztésre szorulnak. Bár azóta már sokat javult a helyzet, de csak bizonyos szempontok mentén, például a digitális eszközök már valóban szélesebb körben elérhetők az iskolák és így a diákok számára.

Tehát igencsak komoly módszertani háttere van az információs és kommunikációs technikák oktatásba való beemelésének, amely már a járvány előtt is egyre növekvő figyelmet kapott az oktatásügyben, mégis a Kodolányi János Egyetem által végzett egyik kutatás szerint a digitális oktatásra teljes mértékben felkészült diákok száma igencsak alacsony volt a 2020. márciusi lezárások idején.

Habár az infokommunikációs technológiák alapvetően vonzzák a Z generációt, és a diákok a közösségi és médiatartalmak használatában kiválóak, de a gyakorlati oktatási célú alkalmazásukban szerényen teljesítenek. A gimnáziumi tanulók közel 50%-a napi több órát tölt el a számítógép előtt, ennek ellenére csak nagyon kevés tevékenységük kapcsolódik a tanuláshoz.

A hirtelen kialakult járvány új hozzáállást követelt meg, elsősorban a tanulóktól, de a tanároktól és a szülőktől is, ezért érdemes a tapaszt-

talatokból leszűrni a tanulságokat, és előnyünkre okulni a kényszer szülte helyzetből a távoktatás értékelése kapcsán.

Távoktatás – fogalmi tisztázás

A digitális munkarend elrendelését követően mind a sajtóban, mind a köznyelvben számos egymástól nagyon eltérő kifejezés bukkant fel: *online oktatás, távoktatás, digitális oktatás* stb., amelyeknek egy része hibásnak tekinthető, hiszen nem a szakirodalomban elfogadott definíciónak megfelelő munkaformát jelöli. Előfordult az is, hogy az idegen nyelvű szövegkörnyezetből szűrődtek át kifejezések, így például az *e-learning* vagy a *homeschooling* is fel-felbukkant. A változatos megnevezések közül a témához kapcsolódó szakirodalom általában a *távoktatás* és az *online oktatás* kifejezések alkalmazását helyesli, annak ellenére, hogy a távoktatásnak a szakirodalom által elfogadott definíciója számos szempontból eltér a 2020 tavaszán bevezetett állapottól. A távoktatás nem csupán a hagyományos, frontális oktatás digitális térbe való áthelyezése.

Maga a távoktatás jelensége egyáltalán nem új keletű, és alapvetően nem is az internethez kötött (hagyományos és elektronikus verziója is lehetséges). Távoktatás során a tanulás jelentős része egyéni környezetben történik: manapság egyre gyakrabban online. Mindemellett időbeli eltolódás és térbeli különbség is jellemzi a tanár és a tanulók viszonyát a tanulási folyamat jelentősebb része alatt. A pedagógus ebben az esetben sokkal inkább mentorként, facilitátorként jelenik meg, ami magában foglalja a tanácsadást, a bátorítást, a segítést is, s ehhez a tanulók önszabályozó tanulási képessége is kulcsfontosságú.

Habár a járvány okozta veszélyhelyzet idején térben valóban különböző síkokban zajlott a tanítás, időbeli és tartalmi tényezői sokkal több hasonlóságot mutattak a hagyományos oktatással. A pedagógusok egy kevert, se nem online, se nem hagyományos eljárást alakítottak ki. Nagy részük például igyekezett az órarend szerinti órákat egy az egyben átültetni a digitális térbe, például olyan alkalmazások és felületek segítségével, mint a Zoom, Google Meet vagy Microsoft Teams. A házi feladatok megoldásának és

leadásának módja sem változott sokat, a diákok általában lefotózták a munkájukat, majd feltöltötték egy online felületre, vagy e-mailben küldték el a tanároknak.

Ugyanennyire alapvető különbség a távoktatás és a járvány okozta helyzetben fennálló oktatási forma között, hogy az előbbinek fontos részét képezik a személyes találkozók, konzultációk, amelyekre természetesen a járvány idején nem volt lehetőség.

A szakirodalom által javasolt *távoktatás* és *online oktatás* kifejezések használata tehát megalapozott, hiszen ezen oktatási formák állnak a legközelebb a járvány alatt kialakult helyzethez, azonban fontos szem előtt tartani a fogalmak közti eltéréseket.

A tanintézmények online térbe való „átköltöztetése” nem csupán a rendelkezés hirtelensége és az idő hiánya miatt jelentett kihívást. A távoktatás gyakorlata korábban főként a felsőoktatásban, illetve a felnőttképzésben volt jellemző. A koronavírus okozta lezárások következményeként azonban megváltozott minden: a tanulók és a tanárok szerepe, a munkaformák, illetve a tanulási és tanítási módszerek is; mondhatni, eltolódtak a hangsúlyok az oktatásszervezésben. Mindez pedig az oktatás összes szereplőjétől (diákoktól, pedagógusoktól, szülőktől stb.) **rugalmasságot** igényelt. Ezenkívül a diákoktól egy sokkal nagyobb fokú **önállóságot** vártak el. Számos tanulmány bizonyította, hogy az online környezetben való tanulás során **az önszabályozott tanulás képességének hiánya hátráltatta a tanulókat**, sőt, sok esetben ez oda vezetett, hogy csak nagyon keveset tudtak az ilyenfajta oktatási formából profitálni.

Az online oktatás bevezetésekor sajnos igencsak kevesen álltak készen saját tanulási folyamataik szabályozására. Az Állami Számvevőszék Flash Reportja szerint a 7–10 éves gyermekek jellemzően nem rendelkeznek megfelelő tudással ahhoz, hogy az önálló tanuláshoz szükséges kommunikációt lebonyolítsák, a szükséges információkat, munkalapokat elolvassák, vagy hosszú ideig koncentrálnak a számítógép előtt. Mindez azonban más korosztályokra is jellemző. **A legkülönbözőbb életkorú tanulók sem rendelkeznek megfelelő tanulási motívációval.** Ez egy igencsak összetett fogalom,

amelynek több fajtáját különböztetik meg. A távoktatás munkaformája során nagyobb szerepet kap a **belső motiváció**. Bár az egyénektől sok függ, azonban nem csupán ők tudnak hatni erre, tanulási motivációjuk **minősége és erőssége az egyéniségen kívül a helyzettől, a környezettől is függ**. Az online oktatást is egy újfajta, ráadásul igen speciális tanulási környezet jellemezte, amit sokféleképpen éltek meg a fiatalok: voltak, akik motivációjára ez pozitív hatással tudott lenni, azonban sokakat egyenesen akadályozott.

A motiváció kérdésköre tehát kifejezetten fontos az online oktatás hatásait vizsgálva, illetve igencsak összetett, így további kutatások épülhetnek erre az egy aspektusra is.

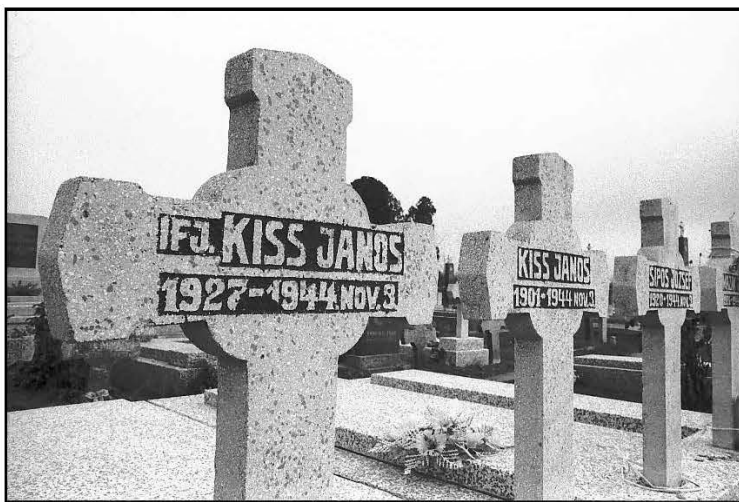
Fontos megemlíteni azt is, hogy a fiataloknak életük több szegmensében is rendkívül felgyorsult tempót kell tartaniuk, hiszen a digitalizáció korában számtalan inger éri őket percről percre. Mindez a távoktatás alatt a tanulási folyamatokra is kihatott, hiszen ez áthelyeződött az online térbe.

Az információszerzés gyorsasága, illetve az úgynevezett *multitasking* kiemelt hatást gyakorolhat a koncentrációra. Azonban a helyzet nem olyan egysíkú, mint ahogyan azt sokszor hallani lehet: a multitasking és a tanulás közbeni telefonhasználat – így például a chatelés – nem kizárólagosan negatív hatású. Ez egy igencsak komplex kérdéskör, amely sok tényezőtől függ. Példának okáért nem mindegy, hogy milyen típusú és nehézségű feladatokról van szó, de természetesen nagyban függ, hogy az adott tanuló mit kedvel, és mi számára a leghatékonyabb módszer.

De nemcsak didaktikai szempontból hozott változásokat a digitális munkarend, hanem **az iskolai szocializációt** is feje tetejére állította: a járvány kitörését követően számos olyan évfolyam tanult távoktatásban, amelynek az első iskolai élményei a képernyőn keresztül születtek, sok új osztályközösség első interakciói a digitális térben történtek, de a végzős tanulók is csak online tudtak elballagni iskolájukból.

A lezárások alatt zajlott online oktatás hatásait leegyszerűsítve csak negatív vagy csak pozitív irányban értékelni nagy hiba lenne. A tanulási folyamat egy konkrét tényezőjét vizsgálva vagy egy-egy tanuló egyéni szempontjai mentén azonban nagyon értékes és előremutató következtetéseket lehet levonni. Mint a pedagógiában oly sok minden, ez a témakör is nagyban függ az adott diák személyiségétől és tanulási preferenciáitól.

Ennek ellenére az online oktatásnak és hatásának a témaköre a jelenkori oktatási helyzet egyik kulcsfontosságú, hacsak nem a legjelentősebb területe, és még számtalan ezzel kapcsolatos kutatásnak van tere. A diákok mellett az oktatás egyéb szereplői, például a tanárok és szülők tapasztalatai is jelentősek lehetnek, így nemcsak a kutatási terület széles és változatos, hanem a kutatási alanyok is sokfélék. **Az oktatásügy jövőjét tekintve kiemelt kérdés tehát, hogy a járvány alatti időszakot és az akkor tapasztaltakat hogyan tudjuk az előnyünkre fordítani, mi mindent tanulhatunk egy ilyen kényszer szülte helyzetből.**



Bezdán

Irodalom:

Antlané Szabó Á., Hámori V., Kimmel M., Kotschy B., Móri Á., Szőke-Milinte E., Wölfling Zs. (2013). *Útmutató a pedagógusok minősítési rendszerében a Pedagógus I. és Pedagógus II. fokozatba lépéshez*. Oktatási Hivatal.

Czifra, B., Nagy, Z. & Tegzesné Czigler, E. G. (2021). *Elemzés – A digitális oktatás tapasztalatainak értékelése (T/537)*. Állami Számvevőszék.

Juhász, L. (2024). Az online oktatás hatása a középiskolások önszabályozott tanulására – fókuszban az érettségizők. In: *Non est volentis II*. L' Harmattan Kiadó.

Kas, E. (2016). Távoktatási módszerek alkalmazása a köznevelésben. *Opus et Educatio*, 3(5), 604–612. <https://doi.org/10.3311/ope.129>

Malatyinszki S. (2020). *A digitális oktatás megélése*. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.36400.38408>

Nagy, Á. & Fekete, M. (2020). OK, Zoomer – A digitális tanulás problémái. *Opus et Educatio*, 7(3), 203–207. <https://doi.org/10.3311/ope.389>

Ősz, R. (2020). Hogyan alakíthatjuk át az online oktatást a járványhelyzet értékelése után. *Civil Szemle*, 17 (1), 145–154.

Papp-Danka A. (2014). *Az online tanulási környezettel támogatott oktatási formák tanulásmódszertanának vizsgálata*.

Réthy, E. (2002). A kognitív és motivációs önszabályozást kialakító oktatás. *Iskolakultúra*, 12 (2), 3–12.

Síllaki, I. (2011). Viszonyulás a tudáshoz. *Információs Társadalom*, 11 (1–4), 155–161.

Szabó C. M. (2020). A COVID-19 miatt bevezetett online távoktatás hatékonysága a középiskolás tanulók szemszögéből. *Journal of Applied Technical and Educational Sciences*, Vol. 10 No. 4, 2020/4, 67–87. <https://doi.org/10.24368/JATES.V10I4.206>

Szabóné Mojzes, A. (2021). Becsengettek! Mobiltelefonokat a padokra! A digitális oktatás helyzete, feladatai, lehetőségei. *Digitális és online lehetőségek, jó gyakorlatok a tanári munkában és a neveléstudományi kutatásokban: Oszatlan tanár szakos hallgatóknak és gyakorló pedagógusoknak*, Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Neveléstudományi Intézet és „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola, 18–34.

Szőke-Milinte, E. (2020). A Z generáció kognitív sajátosságai. In: G. H. Varga (Szerk.), *Személyközi és médiakommunikációs tudatosság az iskolában* (pp. 3–41). Hungarovox Kiadó.

Szőke-Milinte, E. (2021). Digitális tanulás és tanulási motiváció. In: L. Balázs (Szerk.), *Digitális kommunikáció és tudatosság* (pp. 9–23). Hungarovox Kiadó.



Az 1944-ben kivégzettek sora a bezdáni temetőben